РЭАНІМОВА №3

з-над Нёману
суполкі ім. М.Багдановіча
1989

Зьвяртаемся да н а ш ч а д к а ў М а к с і м а в ы х: лісткі нашай газэты чакаюць вашых гарачых думак!

Данута Бічэль зьвярнулася да Уладзіміра Максімавіча Дамашэвіча, які ўсё сваё сьведамае жыцьцё выступае па пытаньнях становішча роднай мовы ў Беларусі на пленумах, зьездах, сходах беларускіх літаратараў.

Вось думкі зь некаторых ягоных прамоў. Калі ішла гутарка аб асьвеце, Дамашэвіч параўнаў становішча мовы ў школе з кутком жывой прыроды -- яе пасадзілі ў акварыум ці ў клетку.

Іншым разам ён страшыў бюракратаў так: "Вы зьнішчаеце нашу мову, а што аб гэтым скажуць за мяжою? А там скажуць: калі рускія праглынулі беларусаў, то хто дасьць гарантыю, што яны не праглынуць так і ўсе свае нацыі ў саюзе, а пасьля і да нас дабяруцца..."

Гэта было на травеньскім пленуме мінулага году, калі Дамашэвіч выказаў і такую думку: ні адзін геній ня можа быць мудрэй за свой народ. А хто перастае раіцца з народам, адгарадзіўся ад яго, той ужо не разумее свайго народу. А хто ідзе супроць жаданьня народу, рана ці позна церпіць крах.

-Калі я хачу размаўляць дома, на рабоце, на вуліцы, у магазыне па-беларуску, мяне ўжо называюць нацыяналістам. Калі я хачу, каб на роднай мове гаварылі ўсе беларусы, то я ўжо нацыяналіст у квадраце, а калі, Божа барані, я хачу, каб па-беларуску навучыліся гаварыць усе тыя, хто прыехаў да нас і даўно жыве ў Беларусі, то ўжо нацыяналіст у кубе -- ні больш, ні менш...

-Як уяўляецца разьвіцьцё нашай мовы ў 2000 годзе: ці ўзьнімуць яе гонар нашы сьмелыя ўнукі?

Уладзімір Максімавіч не захацеў выступаць у ролі прарока, а закрануў самае балючае для нас пытаньне -- адрачэньне ад мовы са спакойным сумленьнем.

будзем лячыць нашу мову ўсе разам

Шмат хто зь беларусаў цешыць сябе ілюзіяй, што калі ён ня ведае мовы, то гэта яшчэ паўбяды, у душы і ў пашпарце ён усёроўна беларус, і што ўрэшце ня так важная тая родная мова, можна гаварыць і па-руску ці па-польску, а заставацца беларусам.

Па форме гэта мо і так, а па сутнасьці?

Мова -- самае важнае ды каштоўнае, што мае кожны народ, ён тварыў і ствapыў гэты найкаштоўнейшы скарб многія стагодзьдзі, гэта самая галоўная, яркая прыкмета, рыса ці якасьць кожнай нацыі на зямлі. Па мове нас называюць, па мове нас пазнаюць ды шануюць.

Калі ж мы яе трацім па тых ці іншых прычынах -- суб'ектыўных ці аб'ектыўных -- то трацім і свой нацыянальны воблік, сваю душу, бо як казаў наш паэта Францішак Багушэвіч: мова -- адзежа душы, і скінуць гэтую адзежу можна толькі разам з душою.

А нам апошнія пяцьдзесят год убівалі ў галаву, што мовы трэба "зьбліжаць" і "зьліваць" у адну, натуральна, рускую, -- мову самае вялікае нацыі СССР, бо пры камунізме будзе адна мова, і некалькі пакаленьняў беларусаў паверылі ў праўдзівасьць гэтай, з дазволу сказаць, тэорыі, паддаліся лёгкай спакусе адрачыся ад свайго і ўзяць чужое, хоць і блізкае і зразумелае, але ж чужое.

Тут ігнараваўся той факт, што калі зьнікае мова, то зьнікае і народ, бо рускі педагог К.Ушынскі так і сказаў: "Вымер язык в устах народа -- вымер и народ".

Дык няўжо мы дапусьцім, каб наш дзесяцімільённы народ прапаў бясьсьледна, растварыўся ў моўным моры іншага народу? Хто нам дазволіць такое самазьнішчэньне сярод белага дня, сярод разьвітых сацыяльна і нацыянальна іншых народаў, сваякоў, суседзяў? Хоць да гэтага часу рабілася ўсё, каб мы загінулі як нацыя, бо мова наша выйшла з ужытку, яна перастала быць рабочаю моваю рэспублікі, на ёй перасталі размаўляць вярхі, а гледзячы на іх, пачала пераклўвацца сярэдзіна і нават нізы. Пад сьцягам інтэрнацыяналізму квітнеў вялікадзяржаўны шавінізм. А кожны, хто пратэставаў супроць яго, аб'яўляўся нацыяналістам, хоць абарона нацыянальных правоў есьць ня што іншае як патрыятызм. Нацыяналізм -- гэта тое, што і шавінізм: гэта прыўзьняцьце свайго над усім астатнім, "чужым".

Мы ж хацелі і хочам толькі роўнасьці ўсіх моваў і ўсіх народаў, якія насяляюць наш Саюз. Мы хочам, каб беларуская мова была рабочая, была дзяржаўная.

Толькі тады яна не загіне, а зь ёю не загінем і мы, беларусы.

У. Дамашэвіч

Наша доля - у нашых руках!

Наша доля -- у нашых руках!
Абеліскі стаяць не задарма.
Няхай ворагам будзе страх.
Беларусам страх не да твару!

Перад праўдай ня нам у кусты!
Давярнуць давядзецца стрэлку.
Мала, мала сеньня, браты,
Есьці бульбу і піць гарэлку!

Ларыса Геніюш

спадыняй ня служкай

-Ці зьменіцца моўная сітуацыя, калі ў Беларусі прымуць закон аб дзяржаўнасьці беларускай мовы?

Адказвае прафесар Гродзенскага універсітэту імя Янкі Купалы Іван Якаўлевіч Лепешаў:

-Цяжка гадаць пра тое, чаго няма. Але думаю, што яно будзе. Такі закон прыняты ў рэспубліках Закаўказьзя, Прыбалтыкі. За яго змагаюцца ўкраінцы і малдаване, народы Сярэдняй Азіі.

Дабіваемся гэтага і мы, добра разумеючы, што размова ідзе пра лёс беларускае нацыі. Ня будзе мовы -- ня будзе і нацыянальнае культуры, ня будзе і самой нацыі. Мова -- душа народу.

Каб беларуская мова адчувала сябе ня падчарыцай на роднай зямлі, ня госьцем на парозе, а гаспадыняй у сваёй хаце, патрэбны не касметычныя, а грунтоўныя меры. Становішча можна выратаваць толькі прыняцьцем адпаведнага закону, толькі наданьнем беларускай мове статусу дзяржаўнай.

Закон павінен гарантаваць зварот да той палітыкі беларусізацыі, якая праводзілася ў дваццатыя гады. Моўная сітуацыя ў Беларусі рэзка зьменіцца, калі беларускай мове будзе нададзена функцыя рабочай мовы ва ўсіх установах і ведамствах, калі на ёй стануць выдавацца ўсе рэспубліканскія газэты і часопісы, калі навучаньне ва ўсіх вышэйшых ды сярэдніх школах будзе праводзіцца па-беларуску. Закон стане пасьпяхова дзейнічаць і прынясе чаканы плён, калі перастануць цурацца роднай мовы бюракраты-звышінтэрнацыяналісты, калі загавораць са сваім народам на ягонай мове партыйныя і савецкія кіраўнікі.

Толькі тады ўсе беларусы адчуюць, што ў нас не пустая дэмагогія, а сапраўдная дэмакратыя, што мы па-сапраўднаму вярнуліся да ленінскай нацыянальнае палітыкі.

А пакуль што па-ранейшаму "з ласкі чыноўнікаў родная мова ў наморднiку" (Пімен Панчанка).

Уся Бацькаўшчына ў небясьпецы!
Над ёю хмараў шматы.
Бо з кабінетаў правяць "сьпецы" —
Абселі бюракраты.

Ня хочацца "слугам народу"
Губляць свае пасады.
Ня пойдуць, не! яны на згоду —
На зьмену свайго ладу.

Яны лепш край запруць за краты,
Змаўчаць пра сьмертаноснасьць.
Ім лепш другія Курапаты,
Чым шчырая галоснасьць.

Цяпер памерці ёсьць магчымасьць —
Чарнобыль сьмажыць кроў...
У дэфіцыце справядлівасьць,
Надзея і любоў.

Правоў народ амаль ня мае.
У палоне край і мова.
А той, хто зьверху засядае,
Пра рай пляце прамовы.

І, зубы сьціснуўшы да болю,
Мы супраць красных баяў
"За нашую ды вашу волю!" —
Ад сэрца прысягаем.

Клянёмся, як калісь Кастусь,
Клянёмся ўсім, сабе...
На кліч "Жыве шчэ Беларусь"
Адказваем — "Ж ы в е !"

Базыль

Крыўскі штандар зь неўміручай Пагоняй бяру!
Кроўю нязможаных продкаў сьвянціў яго час.
Што мае сэрца стукоча — жыве Беларусь!
Лёс Беларусі залежыць ад кожнага з нас!

Абараняйма Радзіму ад зьдзекаў, абраз!
Сьвеціцца ў душах высока Радзімы абраз.

Лёс роднай мовы залежыць ад кожнага з нас!
Гляне ў вакно яе сонца, узыйдзе зара.

Божая Маці!
Вярніся ў наш край,
За мову змагацца
Сілы нам дай!

хопіць нам чарнобылю

"Мірны атам – у кожную хату!" –
Такі вось лозунг усе мы чулі.
Дзякуем шчыра! Мы вельмі рады.
Заходзьце, мы атамам пачастуем.

А зь Беларусі ляцелі гусі.
Добрыя гусі, ды нельга есьці:
Хоць тры разы вары у капусьце,
Але ня зьменшыш працэнтнасьць сьмерці.

А наша хата усім багата,
Таму нес, пэўна, так любяць госьці.
І каб у хатах ня зьвёўся атам,
Нам прапануюць: "АЭС узносьце!"

Ай, дзякуй, людзі, за вашу ласку –
Гасьцям харошым адчынім хату.
Мы на закуску заб'ём вам гуску –
Хай будзе смачны вам мірны атам!

Івар Гамаюн

Запішыся ў Народны фронт

Хто жыцьцё сваё, розум і сілы
не баіцца аддаць за народ,
каму край беларускі мілы, —
запішыся ў Народны Фронт!

Хто мець голас уласны хоча,
а яму зацiскаюць рот,
бо ён толькі просты рабочы, —
запішыся ў Народны Фронт!

Хто ўвесь век на зямлі працуе,
а ня мае права на плён
і падзякі нават ня чуе, —
запішыся ў Народны Фронт!

Хто праводзіў у армію сына
атрымаў "пахаронку" праз год,
бо ўцягнулі ў вайну краіну, —
запішыся ў Народны Фронт!

Хто жадае, каб яго дзеці
не глыталі пыл і смурод,
калі дзьме ад заводаў вецер, —
запішыся ў Народны Фронт!

Хто бацькоўскай зямлі ня кіне,
і ня ўцек да лепшых старон,
а кахае сваю Радзіму, —
запішыся ў Народны Фронт!

Алесь Федаровіч

вены артэрыі сэрца гародні

Назвы вуліц горада павінны ўводзіць у гісторыю горада, ушаноўваць імёны, якія мелі дачыненьне да ягонага жыцьця, выклікаць гонар у ягоных жыхароў і павагу гасьцей, ды, вядома ж, адрозьніваць гарады паміж сабою.

Як жа адпавядаюць гэтаму гарадзенскія вуліцы?

У 1987 годзе выйшаў даведнік пад рэдакцыяй І.С.Граблеўскага "Гродно и окрестности", у разьдзеле "Найважнейшыя артэрыі гораду" ніводнай беларускае назвы з сямі вылучаных галоўных вуліц. Такія ж назвы амаль у кожным горадзе Савецкага Саюзу. Праўда, адна з вуліц называецца імем ураджэнца Беларусі Ф.Э.Дзяржынскага.

Вуліца М.Горкага ў Гародні самая вялікая, але выдатны рускі пісьменьнік М.Горкі не аснаваў Гародні, не абараняў яе ад ворагаў. Ды і уклад ягоны ў беларускую культуру, здаецца, ня большы, чым уклад Купалы, Коласа, Цёткі, Багдановіча. А вуліцы, якія ўшаноўваюць імёны клясікаў беларускае літаратуры, наўрад ці знойдзе нават карэнны гарадзенец. Яны знаходзяцца ў такой глушы, што ня кожны таксіст вас туды павязе.

Затое ў Гародні вуліцы носяць імёны вялікіх рускіх пісьменьнікаў Лермантава, Гогаля, Пушкіна, Чайкоўскага, іншых.

Не хапіла ў горадзе вулачак толькі Міхасю Васільку ды Францішку Багушэвічу, якія жылі і працавалі на гэтай зямлі ды хадзілі па вулках Гародні.

Але што зробіш! Спрадвечная беларуская гасьцінасьць. Усьцешымся, што на маленькай крывенькай вулцы Адама Міцкевіча ёсьць некалькі дамоў.

Нібы завулак вуліцы Горкага вуліца Кастуся Каліноўскага, славутага нацыянальнага героя, якога ўзгадавала родная Гарадзеншчына. Ён прыязджаў у гэты горад не адзін раз. Захавалася вуліца і дом, у якім ён спыняўся, маглі б тую старажытную вуліцу назваць ягоным імем, але ж зрабіць гэта немагчыма — яна цэнтральная, а ў кожным савецкім горадзе цэнтральная вуліца павінна называцца Савецкай. Дарэчы, у доме, у якім жыў Кастусь Каліноўскі, на першым паверсе зараз сталоўка пад назвай "Блинная" — добра, што не "Московские баранки". Даўно зьбіраюцца паставіць помнік Кастусю Каліноўскаму ў Гародні, але невядома, калі паставяць, — не хапае сродкаў.

На вуліцах жа Чапаева і Шчорса помнікі стаяць даўно. І грошай ніхто не зьбіраў на іх пабудову. Адзін зь іх ваяваў на Украіне, другі — на Урале, і наўрад ці ведалі аб існаваньні Гародні...

Перамога пад Грунвальдам выратавала нашу зямлю ад крыжацкае навалы. Ёсьць у Гародні вуліца Грунвальдская. Толькі ня трэба яе шукаць, ня знойдзеце яе ўсёадно: яна адціснута хмарачосамі вуліцы М.Горкага, дык пра яе і ўспомняць тады, калі пачнуць зносіць драўляныя старыя прыватныя домікі, якія там зараз стаяць. З тымі домікамі зьнікне і гістарычная назва...

Ёсьць у нашым горадзе і вуліцы народных рускіх герояў — Пугачова, Разіна, Пажарскага. Але не знайшлося якога завулка, каб ушанаваць памяць славутага ваяра сярэднявечча Давыда Гарадзенскага, які змагаўся з крыжакамі за волю роднага краю і гораду, выратаваў яго ад заваёўнікаў, ня даў падзяліць лёсу іншых гарадоў, што бясьсьледна зьніклі. Хто ведае, каб не Давыд Гарадзенскі, можа засталася б ад Гародні толькі вёсачка. Няўжо не заслужыў ён, каб ягонае імя насіла якая-небудзь старажытная вуліца ў Гародні? Алеж нельга — зноў жа гэта цэнтр гораду, вуліцы павінны насіць назвы толькі выдатных дзеячаў Камуністычнай партыі!

Адна з найбуйнейшых вуліц нашага гораду носіць імя рускага палкаводца генералісімуса Суворава. Званьне генералісімуса ён атрымаў за тое, што ўзначальваў армію, якая зьнішчала паўстаньне 1794 году, якое падняў Тадэвуш Касьцюшка. Таленавіта заліў крывёю наш край генералісімус Сувораў. Нехта скажа, што зноў зьдзекуюцца над беларусамі. Але ён памыліцца, хутчэй за ўсё вуліцу так назвалі, каб зблізіць братнія народы, змацаваць іх сяброўства. Цікава было б даведацца, ці ёсьць у горадзе Разані вуліца імя хана Батыя — дзеля ўмацаваньня сяброўства між рускім ды мангольскім народамі?

Дзе знаходзіцца ў Гародні вуліца нашага славутага земляка і беларуса па паходжаньню Тадэвуша Касьцюшкі, які кіраваў паўстаньнем за волю Польшчы, Беларусі ды Літвы, змагаўся супраць царскага самаўладства, змагаўся супраць арміі Суворава, ведаючы толькі тыя, хто на ёй жыве...

Сімвалічны лёс вуліцы Яўхіма Карскага нагадвае долю прадмету ягоных дасьледваньняў — беларусаў і беларускае мовы. Вуліца гэтая на самай ўскраіне горада, за ёю няма нічога, акрамя Хімічнага камбінату, яна ў небясьпечнай экалягічнай зоне, зараз адтуль павінны высяляць людзей.

Амаль усе вуліцы, што ўшаноўваюць беларускіх дзеячаў, хутка зьнікнуць у горадзе, бо гэта пераважна старыя драўляныя забудовы, якія рана ці позна пойдуць пад знос.

Назвы вуліц ствараюць каларыт у горадзе. Можа гэта адна з прычынаў, што ад гродзенскіх экскурсаводаў можна пачуць такое: "Гродно — это древний русский город, расположенный на западных рубежах России..."

Водгук набату

Праміну́ла 125 гадоў ад хмурнага ранку, калі на шыбеніцы абарвалася жыцьцё беларускага нацыянальнага героя Кастуся Каліноўскага.

18 сакавіка ў Вільні беларускі клуб "Сябрына" арганізаваў мітынг, прысьвечаны жалобнай даце, на які прыехалі суполкі з Менску, Гародні, Ліды, Маладэчна, беларуская інтэлігенцыя з бел-чырвона-белымі сьцягамі. Мастак Аляксандр Пушкін ства рыў пудзіла Мураўева-вешальніка. Пасьля выступленьняў усклалі кветкі на сімвалічнае надмагільле, сьпелі Пагоню. Прайшлі па апошняму шляху Кастуся Каліноўскага...

У дзень пакараньня Кастуся Каліноўскага ў Менску каля кінатэатру "Вільнюс", на фасадзе якога ўстаноўлена мемарыяльная дошка ў памяць аб паўстанцу, сабралася некалькі тысяч людзей. Перад пачаткам мітынгу зьявілася міліцыя, якая пачала ламаць сьцягі і штандары, выкручваць хлопцам рукі. А пад такімі штандарамі змагаліся і памiралі паўстанцы!

Пачаўся мітынг - сімволіка нацыянальная зьявілася зноў. Але умелыя кінаапараты зьнялі так, што на экранах тэлевізараў бел-чырвона-белых сьцягоў ня бачылі.

Зьбіралі сродкі на пабудову помніка Кастусю Каліноўскаму ў Гародні.

У Лідзе вечар памяці Кастусю Каліноўскаму прысьвяціла суполка "Рунь". Ікрасавіка лідчане выйшлі на талаку на могілкі, дзе пахавана удзельніца паўстаньня Валерыя Цеханові́ч.

У Гародні вечар памяці паўстаньня правёў клуб "Паходня". Выступалі Аляксей Пяткевіч, Аркадзь Жукоўскі, Андрэй Майсяёнак. Тацьцяна Маліноўская распавяла пра падрыхтоўку да рэстаўрацыі сядзібы Каліноўскіх у Якушоўцы, паказала праекты сядзібы. Ад суполкі імя Максіма Багдановіча выступалі Зьміцер Кісель, Данута Бічэль і Юрась Пацюпа. Выкладчык сельгасінстытуту Шэйна спрабаваў ацаніць паўстаньне як фатальнае, неапраўданае. З ім не пагадзіліся.

Паўстаньне 1863 году прынесла беларускаму народу духоўную перамогу. З яго пачалося змаганьне за адраджэньне. Кастусь Каліноўскі, ідучы на шыбеніцу, бачыў за сабою продкаў, а перад сабою - нашчадкаў. "За нашую і вашую волю"-заклік да суседзяў і да нашчадкаў...

Нельга забываць пра 22 сакавіка!

Гарадзенскі клуб "Паходня" у вёсцы Нача уласнымі сродкамі і намаганьнямі паставіў надмагільны помнік Людвіку Нарбуту і ягоным сябрам, якія там пахаваны.

Сустрэчы

Шмат прыемных сустрэч за мінулы і бягучы год адбываецца ў беларускай моладзі з аднагодкамі з Беласточчыны.

Вось ізноў гасьцямі фестывалю "Рок-крок" у Гародні былі студэнты з Беластоку, а з імі прыехаў Мікола Гайдук, пісьменьнік, чые гістарычныя нарысы "Шляхам гадоў" мы чытаем у беларускай беластоцкай газэце "Ніва". Ён жа укладае падручнікі па мове і літаратуры для беларускіх школаў на Беласточчыне. На сустрэчы госьці распавядалі аб сваім жыцьці ў маленькай радзіме, аб таварыстве беларускіх студэнтаў у Польшчы "БАС" і выданьні студэнцкага нефармальнага альманаху "Сустрэчы". У Польшчы няма "Указу" аб штрафаваньні ды арыштах за такія выданьні, гэта толькі Вярхоўны Савет БССР выдае такія дзікунскія указы, ганебныя для цывілізаванага стагодзьдзя!

Мікола Гайдук прасіў гарадніча́н па магчымасьці дасылаць у беларускія асяродкі асьветы на Беласточчыну літаратуру на роднай мове.

У Гародні ў доме палітасьветы працуе народны універсітэт "Мінулае і сучаснасьць Беларусі". Ініцыятыва і праграма Міхася Аляксандравіча Ткачова. На занятк і запрашаюцца вядучыя гісторыкі з Менску, Гародні. Прыемны мікраклімат залі, калі слухачы прапускаюць тэму праз сваё успрыйманьне і пытаньнямі, выступленьнямі "рэдагуюць" да аб"ектыўнасьці такіх гісторыкаў як Коўкель, Караш, Чапко. Зьдзіўляе мноства незнаёмых між сабой аднадумцаў, мысьліцеляў, філосафаў, нягледзячы на тое, што Коўкель, які імкнецца заняць ролю вядучага на паседжаньнях, калі яму не хапае аргументаў, выклікае свайго апанента выйсьці на калідор...

На фестываль беларускіх тэатраў у Гародню прыехала Галіна Сяргееўна Прыма, якая кіруе самадзейным тэатрам "Золак", сьпектакль "Маці Урагану" ў пастаноўцы якога мы бачылі ў маі мінулага году. Галіна Сяргееўна загадвае ў Менску садком №376, які працуе на беларускай мове. У садку выхоўваецца 280 дзяцей, на ягонай базе ўтвараюцца беларускія класы, але Галіна Сяргееўна староньніца не паасобных класаў, а беларускіх школ з добра абсталяванымі кабінетамі, каб з беларускіх дзяцей не сьмяяліся.

Пры садзе працуе гурток беларускай мовы пад кіраўніцтвам Леанілы Сымонаўны Марціновіч, над ім шэфствуюць мастакі, мовазнаўцы, студэнты. Дзеці з дарослымі сьвяткуюць купальле, гуканьне вясны, іншыя сьвяты. На вопыце гэтага саду створана самабытная праграма, якую трэба толькі распаўсюдзіць на іншыя сады. Дзеці амаль не хварэюць. Гэтаму спрыяе мікраклімат калектыву. Правяраюцца прадукты. Прадукты з нітратамі ў іх не праходзяць. Калі заўважаюць, што чарнее бульба, у варыве шмат пены, выклікаюць санэпідстанцыю, бацькоўская рада б"е трывогу.

Калі садок пачынаў працаваць на беларускай мове ў 1982 годзе, менскія чыноўнікі былі супраць. Праз нейкі час пачалі вазіць замежныя дэлегацыі, каб паказаць, што ў Менску есьць беларускія садкі. Але праўды ня ўтоіш. Госьці пыталіся, які садок яшчэ працуе на мове. Тады гасьцей перасталі вадзіць.

Цяпер у Менску сад №376 лічыцца прэстыжным, сюды возяць дзетак з іншых мікраранёнаў.

Мапа

Малжонка

Дрэва спалілі,
Пакінулі лісьцік кляновы.
Зьлевы пабілі
Сужылкі спляценьняў нэрвовых.
Неадчувальны
Да ветру і сьцюжаў бясконцых.
Неўратавальны
Аднолькава ласкавым сонцам.
Лісьцік распнуты
Вісіць на паўночным паўшар'і.
Звыклыя путы
Церпіць, як боскую кару.
Што не прыпомніў
Наступнікаў д'ябла вай маткі,
Якія ў катоўні
Таўклі на мякіну крылаткі.
Нема трывае
І трызьніць: на гэтым кладзішчы
Семка малая
Яшчэ прарасьце з папялішча.

Аіст

Як Вам жывецца ў той Амэрыцы?
Ці Вам ня жаліцца у ей?
Аб горкай песьні русай жнеячкі —
Ці Вы забыліся аб ей?
Жняя ўсё жне калосьсі сьпелыя,
Ды ей ня ўправіцца адной.
Астатні жнейчкі памерлыя,
Палеткі іхнія—труной...
Засеяць Вам хапіла сьмеласьці,
Ды серп згубілі на шляхах...
І да жытоў багатай сьпеласьці
Спаўзае хмараю вараг.

Чужынцы

Застрэлілі памяць,
Як тую ваўчыцу на ўзьлесьсі.
Пакінулі дзетак малых,
Ваўчанят, сірацін без пары.
Ніяк не уцямяць,
Чаму гэта выюць ваўкі не па-воўчы
Дагэтуль на нашым двары.

30 кастрычніка

Разарваўся ланцуг часоў—
у Курапатах адкрыўся роў,
там шкілеты бацькоў, як дошкі.
Іх забойцаў цяпер пазнаю!
Хоць на пенсіі, ды ў страю!
І цытаты смокчуць патрошку.
Даўніх катаў ня мучыць сон,
не кранае людзкі праклён...
Тым, што нас забіць не пасьпелі
пажадаю прыемных сноў:
хай прысьніцца наркам ніяоў,
роў
і чэрві ва ўласным целе!
Той, хто быў радавы дурны,
толькі гнаў людзей да сьцяны,
не за грошы дый з скуры вылазіў,
не губляў ніколі давер,
стаў пры перабудове, цяпер,
падпалкоўнікам —
ў горшым разе.
Сувязь простая ўсіх падзей.
Тым, хто ў пыл расьціраў людзей
хіба доўга разьвесяліцца?
Пырснуць газам у твары нам?
Гэта праўда, а не падман—
так сьцьвярджае уся сталіца!
Быў кастрычнік, трыццатага дня
ім забава была, гульня—
трэба "спраўных" пастрашыць часам
А другі аддадуць загад —
і паляжам у доўгі рад
у Курапатах з бацькамі разам.
Хто натрапіў на гэты верш,
на аловак яго найперш,
расстраляць захоча мяне,
каб ня брудзіў паперу радкамі
перадайце стральцу таму,
шапкі я перад ім не здыму,
лепей лягу ў зямлю
з браткамі.

Алесь Федаровіч

Рускія русіфіцыраваныя,
украінцы ўкраінізаваныя,
літоўцы літувізаваныя,
эстонцы эстанізаваныя,
грузіны грузінізаваныя,
узьбекі узьбекізаваныя,
армяне армянізаваныя,
казахі казахстанізаваныя,
а беларусы не беларусізаваныя.

А ХТО ТАМ ЗАСЕЎ?..

старонка сатыры і гумару

• У Жалудку сьвінагадоўчы комплекс на 25 тысяч галоваў пабудавалі на рацэ Жалудоўка, якая ператварылася ў гноевы сьцёк, які сьцякае ў раку Лебяду, якая ператварылася ў гноевы сьцёк, які сьцякае ў адвечны Нёман, які ператвараецца ў гноевы сьцёк...

Дзе крынічная Котра ўпадае ў Неман, раней адпачывалі ў сьвяточныя дні гарадзенцы. Калгас "Путь к коммунизму" пабудаваў у тым мейсцы комплекс на 22 тысячы сьвіней. Крынічная рыбная Котра ператварылася у гноевы сьцёк...

• У Іўі, Крацішках карэнныя людзі, якія ўжо размаўляюць на беларуска-расейскай трасянцы, пачуўшы беларускую мову, пытаюцца: "Вы прыехалі з Польшчы?" -- і пераходзяць на беларуска-польскую трасянку.

• Дзьве гродзенскія беларускія тэатралкі наведвалі амаль усе сьпектаклі, што прывезьлі ў Гародню на фестываль беларускія тэатры. У малой зале ішоў сьпектакль студыі "Дзе я", які называўся "Уладзімір Караткевіч"Роспач"(?!) Вы не чыталі такой п'есы ў Караткевіча? А тэатралкі паглядзелі... Там беларусы сваіх немаўлят запіхваюць у бочку і бяруць за гэта трыццаць юдавых сярэбранікаў...

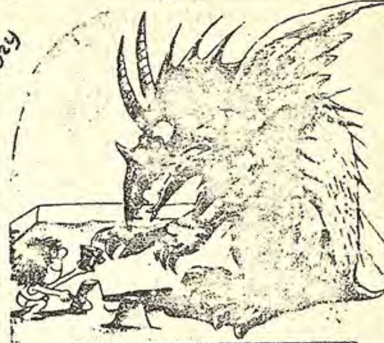
Тэатр-студыя кінаактора ставіў "Гамлета". Беларускія тэатралкі на мове абураліся, што ў сьпектаклі шмат крыку, мітусьні, няма шэкспіраўскага драматызму... Іх падслухала сапраўдная гродзенская тэатралка і заўважыла: "Приехали с вёски на "Гамлета", им "Живониху" только падавай!"

вачыма сталініста

— *Padkažycie, kali łaska, dzie ŭ „Tałaki" zapiswajuć?*

Нефармал і бюракрат: спроба дыялогу

На партканферэнцыі ў Шчучыне ў канцы сакавіка прадстаўнік Гродзенскага абкама КПБ Аляшкевіч інфармаваў мясцовы партактыў, як змагацца з беларускімі суполкамі, якіх у Шчучыне няма.

Лізін – народу

Біяхімічны завод у Скідалі будуецца!!!

Гродзенцы памятаюць, як пасьля стыхійных мітынгаў у Гародні ды калектыўнага ліста, падпісанага акадэмікам Ю.М. Астроўскім і супрацоўнікамі інстытуту біяхіміі АН БССР, старшыня аблвыканкама на сесіі даў слова дэпутатам, што біяхімічны завод будавацца ня будзе. Народ паверыў і супакоіўся.

Але ў Скідальскім СПТВ№199 ужо вучацца будучыя апаратчыкі ферментацыі прэпаратаў біясінтэза. Праўда ў 1988-89 набралі толькі адну групу заміж запланаваных дзьвюх. Ужо будуецца жылы дом для будучых работнікаў завода.

В. Лучко, дацэнт кафедры біятэхналогіі Гродзенскага універсітэту, даказвае ў лісьце да акадэміка Ю.М. Астроўскага, надрукаваным у газэце "Гродненский университет", што Астроўскі не кампетэнтны ў біяхіміі і памыляецца, выступаючы супраць шкоднага прадпрыемства, спасылаючыся, што Беларусі хопіць на 200 год Чарнобыльскай аварыі. Лучко лічыць, што беларусы загартаваныя і ім не зашкодзіць ні радыяцыя ні лізін, і бярэ ў абаронцы кампетэнтных вучоных Масквы Ленінграду, Пушчына, Рыгі.

Просты народ сапраўды не кампетэнтны ў шкоднасьці лізіну, не шмат разумее, а што лепей: ці забруджваць мікробнымі бялкамі паветра, спальваючы іх, ці труціць і без таго засьмечаны Нёман, зьліваючы ў ваду атруту...

Але колькі нахабства, самаупэўненасьці, калі кандыдат Лучко ставіць на мейсца акадэміка Астроўскага ў артыкуле "Не те аргументы" ў "Гродненском университете" за 29.03.89г.

Замест нявыбранага дэпутата па тэрытарыяльнай акрузе №560 прадпрыемствы Гародні адно перад другім вылучаюць сакратара абкама партыі Сямёнава У., які насуперак усім фактам сьцьвярджае, што завод не будуецца.

• Гродзенскі прадзільна-ніткавы камбінат носіць імя 25 зьезду КПСС. Цікава, ці не перашкаджае гэта яму працаваць у духу рашэньняў 27 зьезду?

• Калі Беларусь была падзелена на Заходнюю і Усходнюю, у Гародні ўзьнік тэрмін к а л а к у т ы. Так называлі беларусаў, якія сьвядома адракаліся ад сваёй мовы і культуры, ад свайго роду і народу, з карысьлівымі намерамі ператвараліся ў палякаў.

К а л а к у т ы так стараліся зьнішчыць беларускі дух, што ніводзін польскі чыноўнік-шавініст ня мог з імі зраўняцца ў нянавісьці да тутэйшых людзей... К а л а к у т ы яшчэ ня вымерлі!!!

Газэту рэдагуе Надзея з Безнадзейску, Праўдзель з Непраўдзельску, Сякеры Падлаўскі і Квач Захаляўскі